

84(2 = 632.1)

Б-586.

БРОНТОЙ БЕДЮРОВ

ТУЛААН АЙ

190/62

~~26/12~~

25

С (АМ)
Б-386,

БРОНТОЙ
БЕДЮРОВ

ТУЛААН АЙ

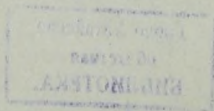
ҮЛГЕРЛЕР

Горно-Алтайская
областная
БИБЛИОТЕКА.

001901624

ТУЛААН АЙДЫҢ ЧӨРЧӨГИ

Жастык эдип жазымды
Жастанала, мен жаткам.
Уур көксимди жазылтар
Учурлу сөстөр таппагам.

Куулгазын төрөл сөстөрүм
Кулагымнын жанында.
Тудайын ла десримде,
Учулай берген ырада.

Оноң көрзөм, үстимде
Төрөлимнин кырлары.
Көстөрүмнин түбинде
Төрөлимнин куулары.

Көзим ачык,
Көзим жабык.
Курч шыгыртты тындайдым.
Куулар учуп,
Куулар жагып,
Келеткенин таныдым.

Апагаш ару канаттар
Кейди кезип шыгырайт.

Кенетийин тилиме ..
Алтай сөстөр конгулайт!

Жастык эткен жазымды
Бу тужунда таштагам.
Куулар болуп бурылган
Сөстөримди таныгам.

Көксимдеги кызалан
Жарый түжүп жазылган.
Өскө тилге астыккан
Мени олар таап алган.

1968 j.

КЕРЕЕС ЖАЛБЫШ УСТҮНДЕ САНААЛАР

Өлгөндөр сөөги үстүндө
Өткөн өйди санангам.
Өчпөс санаа көксимди
Өңзүредип сыстаткан:

«Качан да олор бурылбас,
Кайра келер арга жок.
Көпти жартап бергедий,
Көп-көп эрлер эмди жок.

Олор тирү болгожын,
Өйлөр өскө болор эт.
Көкүп жүргөн өштүни
Көзине чике айдар эт.

Төгүнди-чынды билзе де,
Түгезе ылгап бербес пе?
Озогызын бистерге
Ончозын бурып болбос по?»

Онойдо мен сананып,
Ол ло бойым тым тургам.

Отко күйген жүрегим
Ол кижиге тартылган:

— Улус, слерди мен сүүгем!—
Бичиген кижиге коммунист.
— Улус, сергек болыгар!—
Жакыган кижиге коммунист.

Жүрегининг одыла
Бичиген эди бу сөсти.
Өлүмгө барып жадала,
Жакыган эди улусты.

Кылыштардын миизинен
Кыйгак эди бу сөстөр.
Атомнын жалбыш одынан
Изү эди бү сөстөр».

...Онон бери ой өткөн—
Телекей тын кубулган.
Онон бери ой өткөн—
Эдүлер база көп арткан.

Акту жүрген калыкты
Автоматту кем кырган?
Жаш баланы ыйладып,
Жыдала тынын не кыйган?

Тенгистин ары јанында
Өлүмди олор белетейт.
Пентагондо «күлүктер»
Бүгүн тирү жүргүлейт.

Күнбадышта фашисттер
Күйбүрежет эмдиге.
—Дранг нах остен! — деп,
Кыйгырыжат эмдиге.

Еврейлерди тоскурып,
Истегенче эмдиге.
Коммунисттер јан учун
Тартышканча эмдиге.

Эмдиге өштү кылынып,
Элди-јонды атканча,
Эр јакшызын апарып,
Түрмелерге сукканча.

Караңуй түнде түрмеде
Катап ла кыйгы угулат.
Аттырткан кижиге калганчы
Черт сөстөрүн айдынат:

—Улус, слерди мен сүүгем!
Улус, сергек болыгар!
Кенетийин селт эдип,
Келетен күнди санангар!—

Кан төгүлген оролор
Катап ойто бүткен бе?
Өлгөндөр бүгүн турала,
Өскөргөн күнди көргөн бө?

Телекейде ол ок жыш,
Телекейде ол ок чак.
Миллиондор согушта,
Мылтыгын колдон салгалак.

Тен жүрүмдү болорго,
Тендей текши тургулайт.
Кату кыйгак көрүшле
Катап оло көргилейт.

Жажынып алган өштүниң
Жүзине чике көргилейт.
Мунг калыктын ортодон
Жастырбай танып илелейт.

Ортобыста өштүлөр
Ол көрүштөн жалтанат.
Озогызын сананып,
От тийгендий чарчалат.

Эмди жазап сананзам,
Олор билер ончозын:
Телекейдин ырызын,
Телекейдин шыразын,

«Арай эрте өлгөн» деп,
Жастыра сөсти айдарга,
Жүрүмди сүүген эрлерди
Арай эрте ундырга.

Бускаланга улусла
Буды теңдей баскылайт.
Корголжын окко удур
Коркушту сөзүн айткылайт.

Кубадагы уулдарла
Куучындажып тургулайт.
Анголада кулдарла
Ак бийлерди аткылайт.

Арабтарла бир болуп,
Амадузын жарадат.
Индияда жоктуга
Иженчини апарат.

Орооныста оя эрлер
Ончозы тең тургулайт.
Эдип жаткан ижиске
Эби-жөбин кошкылайт.

Олорды өлүп калган деп,
Жастыра сөсти кем айдар?
—Улус, сергек болыгар!—
Ундыбагар, улустар!

Бир катап мен ойгонып келзем,
мени эбиреде,
кају меестерде,
мал тыныжы — куу туман.

Экинчи катап мен ойгонып келзем,
мени эбиреде,
кају меестерде,
албаты жүзи — кызыл өрт.

Учинчи катап мен ойгонып келзем,
мени эбиреде,
көс једерде—
чөл.

Чөкөнгөн көстөрлү
меге жүзүндеш сүнелер
кыныс этпей тургулаары.

Јок, озор сүнелер эмес!
Озор — тураартында,
Алтайымнан ыраакта
Јагыскан өткүрген
кунукчыл күндерим.

Жүрегим менин сан башка,
Жүрүмим меге кайкал жок,
Амадуум менин јарт, омок,
Је көксим изү, көзим соок.

Санаам ыраак, ичкери,
Салкынду узун јолдордо.
Бойым мында артадым,
Бу улустын ортодо.

Каймыртту жүрүм ичинде
Көпти билип жүредим.
Көпти көрүп, сананып,
Көпти билбей жүредим...

Кайа көрзөм, коркушту
Кару, кару өйлөрүм.
Жалакай чындык улуста
Жаантайын жарык кожоным.

А көксимде көп айдатан,
Ару, жылу сөстөр бар:

Түмен, түрген, түгенбес
Түймел турган санаалар.

Санааларым меем эрейт,
Санааркаш эмес — сан башка.
Көксимди көзим электейт.
...Көксим туйук согушта.

Туманду өзөктөр,
Жанмырлу тегери,
шуулаган агаштар —

кижинин жүрегине —
күски көлдөргө конгон
кеткин куштардый,
амыр санаалар.

Кайыр оруктар,
канатту эрјине,
јалбышту кожондор—

кижинин жүрегине
күски актарга конгон
учкун жылдыстардый,
омок санаалар.

Кожоным, коолозон!
Jүрегим, ойнозон!
Ичкери, ичкери
Амадуум, шунгызан.
Табышту жылдардын
Алтамын уткызан.

Солынта толтыра
Jүрүмге удур
Улалып јолдорым
Узада чөйилгей,
Тартышта, тартышта
Јенүге экелгей.

Көксимде туулатан
Коологон кожондо
Иштеңкей јонымнын
Ийдези чүмделер.
Коологон кожондый
Јалбышту јүрүмим,
Қайран албатым,
Сеге берилер.

Кунчыгыш жаар,
күнчыгыш жаар
кар жаар,
салкын жалбыраар.

Күнчыгыш жаар,
күнчыгыш жаар
кажы ла танда
мен учадым анаар.

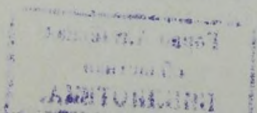
Анда тегериден
түндү-түштү
сеелет ак јунг,
сеелет ак јунг,
айдарда, мен
Удабас ла једерим:
күнчыгыш јуук,
күнчыгыш јуук.

Анда — менин эрјине адым,
анда — менин эрке најым,
анда — менин ада-јуртым,
анда — менин алтай јерим.

190162

Горно-Алтайская
областная
БИБЛИОТЕКА.

Салкындый сылайдым,
Жылдысты шунгыйдым,
курчыйдым, курчыйдым—
мен учуп једерим!

БААРЧЫКТАР

Баарчыктар катап ла
уйа тарткылайт.
Бала тужым
көзиме эбелет.

База ла јас
Јериме айланып,
База ла меге
санаалар экелет.

Кече ле болгон немедий,
бүтпейдим—
келбес пе ол өй
бурылып, тескери?

Удабаган ошкош,
слерге, баарчыктар,
уйа јазап
басканымнан бери.

Кезикте
уйа эдерге јозым јок,
кунугып јарчага да

јонуп туратам,
Куштар јангылап
келгежин, уйа јок
тарынар меге деп,
санааркап туратам.

Қарган Акыйдын
таскагынан јосты
кажы бир туйка
алыш та болгон.

Койнымда тапкан
јозымды јажырып,
јанып келгемде,
узаныш тын болгон.

Учында уйаны
эдип алаала,
узун ла деген
агашты талдайтам.

Улай ла онон
баарчыктарла кожо
јастын келерин
энчикпей сакыйтам.

Је бир катап
ол уйага
баарчыктар келип,
конбогон эди.

Кандый да киж
агашты томуруп,
кезеле, тартып
апарган эди.

Томурткан агашта
јок уйазын
айланып баарчыктар
узак бедреген.

Уйазын таппай
ачу үнденип,
уур јолына
арай кӧндүккен.

А мен тӧгӧштӧ
јӧлӧнип алала,
ачуумды бадырбай
ӧкпӧӧрип ыйлагам.

Учкулай берген
куштарды эчиде
унчукпай јүк ле
кӧрүп тургам.

Оноҥ ло бери
ол баарчыктар
ойто келбеген
озоҕы јерине.

Олор келбеген.
Мен олорго
бурылар болбой деп,
иженгем тегине.
Онон бери
жылдар ыраган.
Баарчыктар катап ла
уя тарткылайт.
Je уйазы жок ол
куштарды сананзам,
жүрегим кородоп
эмдиге ле сыстайт..

Меге бодолот: канча ла кире
Мен ичкери јууктагам сайын
Алтай јеримнинг тирү эрмеги
Кулагыма келип шынырап кирет.

Алтайым коркушту ыраак болордо,
Бичинип болбой, кыйналыш ортодо
Ачуурканып јүргем, слер бүдигер,
Тилим, јоным ла ар-бүткеним!

Өскөн кыртыжын чалдыгып, јоктогон
Өскүзек агаштый болбоско, анда
Өлү сагышка — өштүүме удур
Бойымды бойым көдүргем учында..

Ачу тынышты өкпөңгө бадырып,
Ар-бүткенге кирип, сен бажыр.
Алтай јүрегим! Онгыштаң айрылып,
Артканын, шагын түбинде ле јажыр...

СУУАТҚЫШ ЖАНЫНДА

Сууаткыш¹ жанында
суркурууш жылдыстар
меге учурашкан.

Сууаткыш жанында
сонуркак кучкаштар
омок чуркурашкан.

Сууаткыш жанында
коо чааңтар
ойноп айланышкан.
Сууаткыш жанында
кичинек адарулар
күўлеп учушкан.

Олорды көрөлө,
мениң көзимде
сүүнчилер кыймыкташкан,
жарыжып ойношкон,
кожондожып соодошкон,
ары-бери сунушкан—
кейди шыгыраткан...

¹ Сууаткыш — фонтан, кeelү жазалдардын үйттери-
нен адылып, ойноп турган суулар.

Оноң улам
мениң көксимде
кайкамчык алтай —
кайран јаш тужым
күйбүреп чыккан—
санын арчып,
көзин ачып,
јуурканын чачып.

Онын бар-јок
тынар-тындузы
ойгонып, бут бажын
туруп чыккан—
бастыразы.

СОЛУН ЈАР

Тенериде,
чанкыр кейде,
чомунып турган
шулмус күничек,
Түүнтиде,
јажыл сууда,
анданып турган
көстүктерлү күчүгеш —
Экилези бир уула
оромдорло
Јарыш эдип,
элчи болуп,
ончолорын
јарлап туруп,
арт учында мени,
эш-неме сеспей
отурганым көрөлө,
кенетийин чочыткан,
кенетийин кайкаткан.

Бу городтын
бу изүзин,
бу тозынын

көрөр болзом,
туй быкырып,
чалдык чечектерди
сугарып,
суркурадып,
көрөр болзом,
эрке эзинең
серүүнди экелген
күмүш канадында.

Ол эзинеңле кожо
бу городко
кичинең
алтай балдар келген!

АЛТАИ БАЛДАР

Олордын көстөри
сүүнчилү болгон,
олор бойлоры да
жарык сүүнчидий болгон.

Олор, эликтин
чааптарындый балдар,
ончозына жайым
көргилеп тургандар.

Олор турган
фонтанды күреелей,
олор кайкажып
турганы сүрекей.

О, чааптар кечкен
сууларда артулар
кайкалдыг кайкалы деп,
билбеген балдар!

Чөрчөкчи жаанагар
«когок» дегенде,
канайып бүтпейтен,

коркыбайтан эдеер?—
Шак онойып бүтпегер,
коркыбагар менен,
јүрегим ачу
ыйлаган да дезем.

Кичинек-кичинек
сонуркак көөркийлер!
Слер сеспезеер — менде
кандый санааркаш!

је мен билерим,
бүдерим түңей ле
менин чөрчөгим
сүүнчилү ле јараш.

Сууаткыш јанында
мен отургам,
мен слерди санангам,
сананып тапкам
слерди — јодродый
көстү балдарды,
Алтай јеримнин
эн јаркынду
чечеги ошкош
кару балдарды.

Кайкамчык ороонног
келбегенеер слер,

је кандый ачык
көрүштү эдигер!
Көгүске жарык
санаа тўжўрер
кичинек-кичинек
сонуркак кўоркийлер...

МЕН ЖАНЫП БАРАДЫМ

Кайыр тууларга жолым ууланат,
Кайран жериме жолым бурылат.
Кайындар мени танып, удура
Капшайлап туулардан түжүрө жүгүрөт.

Көксимде санаамды билип тургандый,
Каткырып, сүйүнчилү меге күн имдейт.
Туулар мени ичкери өткүрип,
Туура тургулап, жол бергилейт.

Каскакта турган мөштөрдин шуулажын
Катап эмди угарга жакшызын.
Туулар! Туулар! Мен слерге мендейдим.
Тууларым, слерди ундыбаган эдим.

Тууларда меге таныш ончозы.
Жүрекке кару улуска жолугарым.
Өзөк-буурыма өдүп калган
Төрөл тилимди анда мен угарым.

Кайыр тууларга жолым ууланат,
Кайран жериме жолым бурылат...
Энчикпей ичкери көрүп ле турадым.
Жүрегим көкийт: мен жанып барадым.

Бир ай мынан озо Алма-Атадан
казактын чөлдөрүн кечире
плацкарт вагондо үстүги тактада
мен чарчалып келеткем.

Көзүңкөтүн кире конгон изүни—
тынчу чаңкыр Азия кейин
өкпөмө кийдире
табышту тартынып,
мен бараткан болгом.

Чөл
Түндүктөгү түшкөн
темир жолго
жара кестиртип,
ачуга чыдабай
толголып жаткан.

Кажы ла жирме чакырым бажында
кыпчактын кийис айылы турар,
жанында жаңыс төө турар.
Көзимнин жажы көл болуп,
мен бараткам түндүктөн,

Алтай јеримдөн,
качан кӱӱркийим —
кӱрнӱӱ-октом кыс
кийнимде артарда
јап-јажыл кеен
кӱнеерик ол городто...

АФРИКА

Шыразы түгенбес улу Африка,
Онтузы токтобос өксөгөн Африка,
Камчыга бөлиткен кара Африка,
Кайыштый толголгон сыгытту Африка,

Канча барган чактарды таныбас,
Кара эдинде шырказы тартылбас,
Калың жерине тери төгүлген,
Кыйгызы өйлөргө терен көмүлген.
Канчаны көргөн, билген Африка,
Канчаны өткөн, эткен Африка,
Канчаны көрбөгөн сокор Африка,
Канчаны этпеген жебрен Африка.

Жирменчи чакта түймеди, билинди,
Жалбак балтырлар түүлишти, бирикти.
Эки жарынын эки теңиске
Тептештирип, туруп келди эмди,

Эски тамтамдар жаңы тибиртин
Көксине толтырып кенгидет эмди.
Кожондоп турарда, күүзинин жалбыжы
Комудалды кубулта өртөйт эмди...

— Менин улу учурлу
тартыжым бу! — дейт,
Менин бүгүңги кожоным —
Эмдиги тартыш! — дейт,
Менин эн курч сөстөрим—
Эмдиги өч — дейт...

КУБАЛЫҚ РИТМ

Жайым ритм,
жалбышту ритм —
маанылар элбирейт,
жүректер күнүрейт.
Теп-тегин колдор,
темир колдор,
кара-күрен
эркетендү чырайлар,
тызырт эткен
тың санаалар.

Жайым ритм,
жалбышту ритм,
изип чыккан
ийделу ритм...
Чыткыдына кан шаалган,
балтыр эди тыгыску
эрлер энчикпей,
тургулайт тендей-тендей.
Селендей берген жер-телекей,
кыйында болгон кул-телекей
кайкап ажыктайт.
Лобош сөстөр

бу ритмдешке
чыдашпай сөгүлет,
канча башка
бөлинип үзүлет.

Ритм, ритм,
јалбышту ритм...
Түрген, түрген
элестеле берген,
килинг кара чачы
курлаазына согула берген
агару энелер,
тыг санаалу,
быжу санаалу,
тура калбас,
јана баспас
Каруулу эрлер,
кару кыстар да,
канчын јииттер де—
көгүстери бир тыныш,
јүректери бир согуш.

Ритм, ритм...
Эңчейишкен агаштар
кенетийин серт эдет.
Чакпынду талайлар чайпалыжат,
чанкыр талалар шынгыражат.
Солонгүлу бу алтайды
сонуркадып кайкаткан,

согушка чыккан үйеге
сооро эмес јол ачкан
јайым ритм,
јалбышту ритм.
Кен тенгистинг ортодо
кеен ортолык кожондоп,
каралыкты чагылткан,
јалт этире јарыган.
Күүни улу албаты
үргүлјини чочыдып,
өнгөйип,
өрө ол турды.
Курч көрүжи — амаду,
коологон кожоңы — амаду,
күзүреген алтамы — амаду.

Күүлөп чыккан бу ритмге
күйе берген жүректер.
Санаа — јаны,
Күүн — јарык.
Јайым ритм,
јалбышту ритм...

МЕН БҮГҮН ИШТЕНЕРИМ

Мен бүгүн иштенерим,
Сананарым, бичинерим.
Сеге, көөркий јерим,
Улгер экелерим.

Мен бүгүн иштенерим,
Сананарым, бичинерим,
Сени билип, көөркий јерим,
Јүрүмиме көрөрим.

Мен бүгүн иштенерим,
Айдынарым мен,
Ажып калган күндер учун,
Айдынбаган чактар учун.

Мен бүгүн иштенерим,
Јоболтоны өдүп келерим,
Јобош кылыкты јоголто јондоорым,
Јондордыг јүзин јоктоп,
Јоругымды јолдоорым.

КҮЗЕЛИМ

Күлүмзирен, жарык күүн,
Күн шаңкылу сен, үүрем!
Күзим, күзим, сен өткүн
Күүге мени үреткен.

Ол ло күүге таптыртып,
Көзим јумган тургамда,
Эртеги үүрем каткырып,
Эбелип келер ыраактаң.—

Сырмал чачту, кеберкек,
Ару шаајын үнинде.
Келедер ол, келедер,
Кеен эрекен төжинде.

Эриндери, көстөри—
Сурак, сус ла сакылта...
Эмдиге ол өйлөрим,
Сүүмиж, күзим санаамда.

Јок, андый өткүн ол кожон—
Јаш сүүжимнинг јаштары.

Онын да учун ондый коо —
Жаш тужымнын жаңары.

Сүүгеним болгон. Жаңыс сен—
Күн шагкылу Күзелим.
...Кеен эрекен үзүлгөн...
Күзим! Күзим! Күзелим!

Ай жагыда мен келгем,
Ай жагыда атангам,
Ээчий узак эригип,
Эш-нөкөрим сен турган.

—Жакшы жүр! — деп жакыган,
Жайнабаган — жагыган,
Айдын көзи — ару жаш..
Арчуулынга арчынган!

...Ай эскиде ыйлайдым,
Ай эскини каргайдым.
Атанарда айтпагам
Айрылыштын алкыжын.

Түн..
түн...
түн орой,
јааш арай.

Май,
май,
алтайлап
күүк ай.

Сүүш...
сүүш,
сүүш ыраак,
көөркий жок.

Жок!
жок...
жок ырыс,
мен жаңыс.

Јааш..
јааш...
ором ээн,
јаңыс мен.

Санаамда, көөркий санаамда
Чачтарыннын жаркыны.
Женилте, сүүнчи жок тушта
Таштап баргам мен сени.

Күски түндер санаамда,
Кайындардын шылырты.
Күндер кыска турза да,
Ай ашпайтан түш эди.

Айткан сөзинг санаамда:
Чанкыр жолдор өткөли,
Мени ундып салала,
Болорунг өскө көөркийлү.

Бүгүн जोдро жайылып,
Жүрегиме сус тарткан.
Чечектерди чачына
Эркелеп канай тагатам...

Өскөни сүүп, кунукчыл
Жүрегим ойто жалт этти.
Өдүп калган кеберинг
Ойто ло чокум эбелди.

Мен сени, көөркий, көөрөтпөзим сүүштерле.
Төгүндөп сени көкүтпезим качан да.
Сен бүдедин меге сүрекей-сүрекей,
Көстөрүн жашталып, каткыар да, ыйлаар да.

Көксимдеги ыйларым, көрүнбей кайылгар.
Кемге де, кемге де көргүспезем кайдар!?
Күүним көптөөр, күчим кайнаар..
Күзелим, ыйлаба, жүрегин кыйналар.

Сен билбе, сен билбе, сүрекей ачуумды.
Ачуумды көргүспей, Күзелим, мен ойноорым:
Каткырып турзам, ырысту деп бодоорунг,
Кенейте карыксам, кайкаар да болорунг.

Жүрүмде жаантайын өктөмди мен күүнзейдим,
Унимди өчүрбей, үнгүр артайын деп.
Күүниме, акту күүниме не килейдинг,
Ырысты сагыбай айдын түндерден?

Чокту көстөрүн ырысту мөлтүрөп,
...Сен бүдедин меге сүрекей-сүрекей.
Локтомчык ырысты жүрүмнөң мен терип,
Көргүзөтөн болзом, сүүнчигди өчүрбей...

Эски сөөктөрдүн ортодо
бис экү отурганыс.

Жажыл кептерин тартынган
жаш келиндердий
эбире кайыңдар
буурыл бүрлердин үстүндө
колдорун жайынып,
тул салымга табарала,
жайнаар тужы келерин
белгелеп тургандый
биске бодолгон
ээн тымыкта...
је бис сүүшкенис!

Мениң төжиме бажыңды
салып алган жадала,
сен, көөркийим,
төрөл алтай тегеримди
санаркак кайыңдар үстүлө
жүзүп бараткан
чанкыр салга түңдеген.

Айса, энегнин көзинин
чанкырлык жалакай тымыгын
бу тегериден сен таптын эмеш пе?
Качан да, таң алдында,
Украин жалаңда
Жуунун табыжын тудуп чыдабай
чачыла берген ол чанкырлык,
чочыган күүлелердий
уур күлүрөп,
сан өрө шунуп чыгала,
жылыып калганы
санаанга келди бе?

Сенин энег ол тужунда
эмди ле сендий болгон, көөркийим,
жангыла сендий болгон,
сендий—
он тогус жажында!

—Апагаш-апагаш күүлелер
уча бербезин, тудуп бер меге,
тудуп бер, эне! — деп
өй өткүрө
кичинең колдорун ичкери чөйлип,
тыркырап туруп, түштерин өткүрө
сен жайнаган.
Же энег ологго једип болбогон...

Эски сөөктөрдун ортодо

бис экү отурганыс.
Жаныста јаткан сөөктинг ордынан
јенезек алдынан
апагаш чечегеш
бажын суурып,
ару көстөриле
бисти эрке ајыктап турганын
күлүмјиле уткып,
бис экү отурганыс.
Сүүшкенис.

ЛИИТ КИЖИНИН ЈАҢАРЫ

Сүүжим, сүүжим,—
Сүрнүкпес көстөрин!
Сүрекей кородоп,
Сүрнүккен көстөрим...
Көөркийим, көөркийим,—
Өчпөс өктөмим!
Өчөбө, өштөбө,
Өксөгөн сүүнчим.
Јаш тужым, јаш тужым,
Ырысту јаштарым!
Јакшы ба, јакшы ба,
Ыйлу јаштарым?!
Ырызым, ырызым,—
Ырабас каткылар!
Јаркыным, јылдызым,
Јалбышту јангарлар.
Сүүжим, сүүжим!
Мен — өскөн кижн.
Ару јаштарым,
Қару јастарым...

ЖАЗУ КИЖИ БИЧИГЕН ТАНГО

Айрыланып турган көзиме бүдүнбей,
Араайын сени ажыктап турадым.
Айланып-айланып бараткан ол кыстан
Азыйгы бойыңды таныбай турадым.

Апагаш-апагаш кийимдү көөркий кыс,
Акту сүүжимди сен билбедин эмеш пе?
Жайылып келген жаркынду чечектий,
Кыс, бу сен бе? Кыс, бу сен бе?

Жеңил, узак күүге жайкадып,
Кыс бијелейт, элбиреп айланат.
Жаныма токтобой көндүрө ол өдүп,
Кайылып тургандый, катап жылыят.

Бүтпей де турзам, бүдерге келижет,
Билинип-билинбей жүрегим шимирейт.
Жайылган сүүжимнинг ойине кыйгырып,
Жаңыс карууны сакып энчикпейт:

Кару көстөрлү кайран көөркийим,
Кайда сен эмди, кайда сен, кайда?
Жок, менин сүүжим, сен эмди — ыраакта,
Жок, менин сүүжим, сен бу — алдымда.

Бажым айланат, бажым айланат,
Башкы айдар сөзим табылбайт.
Куулгазын сөстөрлө көстөрүм куучындайт,
Куулгазын кожон көксимде жыгырайт.

Кыс, бу сен бе? Қайкап, сананып,
Катап ла сени ајыктап турадым.
Келеткен өйлөрдін жаңы каруузын
Каран чөкөніп, сақып турадым.

ЈАС ДЕП НЕМЕ КЕЛГЕНИ...

Оромло бүгүн
Оборым түшкен бараткам.
Удура јединишкен
Уул ла кыс..
Сүүшкендер болбайсын.
А мен эмди жагыс.
Айла, јас.
Јас деп неменин келгени бу эmdir.
Көстөри мөлтүрешкен
Ол көөркийлер өтті.
Је мен каралга көстөримле
Јас келгенин јарт көрдим.

Узак ундылып калган эмтирим,
Бойыма бойым.
Узак удурлажып калган эмтир
Сурактарым ла санаам.

Араайын ойто айланып келтирим
Удурым ээжилерденг.
Арай орой айдынып билтирим
Улу кижилерденг.

Көпөгөш түндөр, көпөгөш түндөр...
Көлдөр-көстөр тымыкта.
Көөркийим, түнде болушка үнден,
Мен чыгайын каралыктаң.

Карануй түштер, карануй түштер...
Коркушту сомдор санаада.
Коронум толгон каргышту сүүштер,
Мен чыгайын курчугардаң.

Кижн база мындый болотон туру:
Кичеенбес те, керектенбес те.
Кичинек керектерге ле бастырып,
Кирезин таппай, кинчектелер де.

Мен база ондый болуп калгамдый,
Мендебейдим де, бедренбейдим де.
Меге эрикчел. Эдер-тударымды таппайдым.
Меемниг оды өчүп,
Мен кайткам билбейдим.

Каны кадып, изүге коркушту чалдыккан
Городты жарыдат чанкыр бу жаңмыр.
Карыкчал билбес сениң көстөрин амыр...
...Келер деп сақыган письмолор келбеди бүгүн.

Саң башка күндерде сақылтам темей эmdir:
Саң башка күүндү мен сеге бүткен эmdirим.
Сениң письмолорун меге келбейтен эmdir.
Сеге бүделе, мен жааштарга бүткөм, энчигип.

Сүүнген жааштар жалтырайт-жалбырайт үстимде,
Сүүнген жааштар-жаңмырлар теректер үстүндө,
Санааркак жааштардын үзүк жок кожоңы үстүмде...
Сананбас жааштардын узун куучыны үстимде.

Сүмерлерди јунган жаңмырлар бүгүн келгилейт,
Городыма олар серүүн тыныш экелген,
Сүүрилерден учкан салкындар меге келгилейт.
Городло бараткан меге чөкөниш экелген.

Жаңмырлардын чөкөмөли бүгүн городко келет.
Жаңы жаңмырга бараткан кижии өдөт,
Жалтыраган тротуар жаашка өдүп, өчөт,
Жанындагы өлөң, жаркындалып, жаашты ичет.

Серүүн жаштарга өлөн сүреен өзөт,
Серүүнди сакыган теректер, сүүнип, ыйлайт:
Жылу жаштары олардын бүрлеринен тамат,
Жаштардын көстөрүнөн сүүнчи база агат...

Сенен письмолор меге келбейтен эмтир:
Серүүн жанмырлар сенин журтыгнын үстүндө.
Сүүштин ырызы жашта жабынты алдында
Сениле кожо турган көөркийдин көзінде.
Сенен письмолор меге келбейтен эмтир.

Сакыган каруу меге келбейтен эмтир.
Сакыбаган санааркаш меге эмди келген,
—Сакыган сүүжин качан да болбогон деген...

ЧАНКЫР ЫРЫСТАР

Сен ле мен — бис экү барадырыс...
Араайын айткан сөзинди мен кайкайдым.
Мен сенен нени де эмди сурабайдым,
Сүүжимди де сенен ойто сакубайдым.
Jүрегим эмди коркушту сыстабазын,
Көстөринге көрүп, сананып, унчукпазым,
Сүүжиме, ачуума мен эмди ачынбазым:
Көргөн көзимди сен, көөркий, таныбазын.
Туш сүүнчиге удурум бастыртып,
Бис айрылышка араай келгенис.
Ортобыста не де болбос деп билгенис,
Ортобыста не де болгон деп бүткенчс.
Сүүнчилер — сеге, сүрнүгиш — меге.
Сүрекей өнгүре сүүшти жылытканыс.
Күски оромдо сүүжисти жылытканыс,
Күүни жарык сүүжисти жылытканыс,
Сен ле мен унчукпай ырашканыс...
Сенин санаанда — чанкыр ырыстар,
Менин санаамда — чанкыр ырыстар,
Бистиң ортобыста — оодылган ырыстар.

Санааркаба, најым, санан, чырмай,
Бодобо: сүүшке кородойло барды деп.
Сүрнүгишти кижиге женип турбай,
Сүүнчилер де артпаза, ачулар келзе де.

Санааркаба, најым. Ырысту жүстөргө
Адааркап эмес, ачык та көрбөй.
Салдым бойу учуп та жүрзе,
Акту сүүжине турбас ол көөркий.

Көөрөмөл сүүнчиге көмүлгөн де болгой,
Көстөри кейтип ол көп ойногой.
...Көөркийим деп мен бир кысты бодогом,
Көп күндөрдүм ого онойып онгон.

Кенейте туштайла, көөрөмгө табаргам,
Келишкен сөстөргө сананбай мен бүткөм.
Кичинек күүндөрдүм ырысты табарга,
Кирбиктер узунунан токунал бедрегем...

Унчукпа, унчукпа,
Кородобо барды деп,
Жүрүмдө амаду да, жарык сүүш те арбын.
Удурым ырысла жүргөн көөркийге де
Жүрүм көргүзөр сүүштин бир чынын.

БИР СУУШ ҚЕРЕГИНДЕ КУУЧЫН

Сени де, көөркий, мен билбезим. Билбезим;
Күүнзеп сеге мен качан бир көргөм бө?
Же билеринг бе, та ненинг де учун мен сени
Бүгүн ыйладарым өктөм сөстөримле?

Көөркий, сен билбезинг ол кижини,
Же бу куучынды сен укпазан ла торт,
Же уккан соңында, ончозын түженип,
Селеңдееринг сен, мен чилеп ок.

Кезикте каткырып, кезикте ачынып,
Кижини жүрет, сүүнет ле ойнойт,
Же сакыбас жанынан төгүн ачылып,
Жүрек чыдашпай, кородойт ло онтойт!

Менинг де кижим шак онойып жүрген,
Онбос күүнине — сүүжине ол бүткен.
Сүрнүгип-сүрнүгип, ол сүүнип те билген,
Сүрекей-сүрекей сүүжине ол бүткен.

Очпос ырысты ол көстөрдөң алала,
Өктөм күүнди ачунаң арчыйла,
Куба өңдөрдү ол туура жайлаткан,
Куулгазын журукты — жүрүмди жарыткан.

Коркушту кыйгыны жүректин одына —
Кожонго кожоло, көңжиткен, кызыткан,
Сакылта түбине кадырып, учында
Санааның, сан башка көстөрүн кайкаган!

Көстөрдөн, көстөрдөн, ол көстөрдөн
Көөркий жеринин көстөрүн таныган:
Өксөгөн көстөр көксин өртөөрдө дө,
Ол селт этпеген! Ондый ачуга!

Же мен эмдиге ондобогон неме:
Ол сүүжин кереестий кичееген,
Канайып сүүжине сүүшти некеген,
Качан төгүнди ол жакшы билерде?

Качан сүүжинин ару көстөрүн
Кара жалбыштар күйдүрүп саларда?
Коркушту чындыкка чыдабаган көөркий
Каран оноң кайралап каларда?

Же сен, жаш кыс, бил: менин куучыным
Көксинди сергитсе, чын оорыдып,
Коркушту күүнди, коронду бу чынды
Канайып жоголторың, билбеечи болуп?

Бу сөстөр эдирел. Сен ыйлаба, көөркий!
Бу куучынды сен түней ле ундырың...
Же ондогойың не сен, өткүре өкпөөрбөй,
Ойноп айдылган сөстөрдөн онтуумды?!

Канайдарым мен, канайдарым?
Сакылта узак болгон.
Канайдарың сен, канайдарың?
Санааркаш узун болгон.
Канайдарыс бис, канайдарыс?
Jүрүм ондый болгон.
Сакылтамның узагын
Jүрүмимле јартаарым,
Санааркаштың узунун
Jүрегингле јартаарың.
Je сүүш деген немени
He ле бис јартаарыс?

●
Орой күс. Санаама
энемниг сөстөри ле
боро жанмырлар
эрикчелдү киргилейт.

●
Кеткин куштар...
Кеткин куштар да
жанып бараткан
армяндардый
меге бодолот
орой күскиде.

●
Күс. Жарганаттар
јап эткилеп каларда,
түндер де соок билдирди.
Жолго чыгар алдында
бөрүгим кептей тартындым.

●

Алтай јурттарда
согумдар согулат,
сойлон чай урулат,
солун куучындар угулат,
сооктор чакырайт
алтай јурттарда.

Сениг
јунуп берген чамчан
кирленип калт, үүрем,
кирленип калт јолдо!
је мен
сүүжимнинг
узун-узун кожонын
эмдиге чөйгөнчөм,
салкынга астыккан
кайран кастый
ачу кыйгырып,
сени јоксынадым!

КЕРЕЕС

Жүрүмде меге јобоштор эмес,
Жүрүмде меге јолдоштор керек.
Улгерликте меге үүрелер эмес,
Улгерликте меге үнгүрлер керек.

Эчилеп мени уткалар эмес,
Экпинделип курч кыйгылар келер.
Чанкырлык јажу түштер эмес,
Чакпынду жүрүмниң јүзи көрүнер.

Эмди меге бычактар дейтем бе,
Эркинге экелген бичиктер керек.
Өктөм көстү өскөн кижиге
Энчилик болгон оморкош керек.

Бийикти-билгирди билип, јенижип,
Бийиркеш-билееркеш билбейтен эдим.
Туулардан келген мен — күлер кижиге
Тургун ээжиге келишпейтен эдим.

Сакыган көөркийим — ойим келерде,
Салкындар болуп санаалар чагылган,
Салкындар түймежиб, сындардын сыртынан
Сүүгеним чачынды, толголып, чачылган.

Менин көксимде сызылган сөстөрлү
Канчаган канчын күүним бар.
Жүрейн деген, сүүйин деген
Кижинин ару бир үни бар.

Жаңыраар, жаңыраар деген үлгерлик
Жайым бускалан сүүжимди курчыдат.
Жаным жаңыстар жастырып, айланчык
Жаңыс жеринде артары чочыдат.

Жас келгенче, сакуп, чөкөнгөн
Жазуга жаңжыкса, катуга жалтанза,
Карындаштарым, слер кандый поэттер?
Канча чертеништен канчийан туза!

Поэттер жүреги коркушту өңзүркек—
Болор-болбоско ооктолбозын олор:
Бойын билинген каныгышла толо
Болоттый жымжаган үлгерлер күнүреер.

Бойымды ла келген жолымды жартаарга,
Жүрегимдий изү санаалар агыттым.
Жүрүмде жолдордый ару арттарга
Төгүнди ле чынды ылгап, жартадым!

Тамырымда кызу канымды кыжыклап,
Таңаары жолдорды тымыктан ойгоском,
Тыныскууш кыйгым камчыдый жызырап,
Табыраган жааштар өткүре ойлотком.

Жүрүмде меге јобожыыр эмес,
Жүрүмде меге јоткондоор керек.
Улгерликте меге үүрелер эмес,
Улгерликте меге үнгүрлер керек.

БОРИСТИҢ СҮҮЖИ КЕРЕГИНДЕ

Түнеерген ором.

Түнеген турналар.

Оттор саргарат. Сомдор сарбандайт.

Ол көзнөктин арјанда

Атрайышкан агаштар,

Коо будакту агаштар,

Куу будукту агаштар,

Сыңар бутту агаштар,

Қыш түгенип түлегенче

Комудашкан агаштар...

Та мениң көстөрим,

мениң унчукпас көстөрим

Қараңуй дөөн чурап

калып ийген бойынча,

Јүткип једер күүни бар,

кайда

јалкындү кожондор

Чагылат садта, қараңуйда.

Мениң нөкөрим Самык Борис анда,

Күреелей турған қыс балдар

Эки көзи Самыкта.

Гитаралу ол, гитаралу ол

Анда тымыкта-тымыкта.

Бүгүн

«jүрүмим куу,—

jүзим куук» дейтен

Нөксрим Самык Бористин

jүрегинде

Топчызы чечилген,

Топчызы чечилген...

Онын учун ол

үрпейген,

сүүнчи толгон кожонын

Кунукчылду үниле

Кыстарга да, жаска да

Тең үлеген, тең үлеген.

Je топчызы канай чечилген?

Кем де билбес,

Кем де билбес, эх!

А менин көстөрим,

Менин унчукпас көстөрим

Араайын, туйкайын

көргөн, билген

ончозын:

Кыш түгенип түлегенче,

Самык Борис

толукта ла жадатан.

Омок гитара, ол омок гитара

Оныла кожо унчукпай,

орынынын алдында

Шык ла эткен јадатан,
Оног туйкайын үлгерлеп,
 күн ле сайын письмоны
Ол бичийле, салатан,
Је канайдар,
 үрпейген
 нөкөрим
Ойто каруу албайтан.
Јок, чындап та,
 үрпейген
 нөкөрим
Јүрүми — куу,
 јүзи — куук,
 јүрегинде топчылу.
Кыш түгенип түлегенче,
Түнгзүйип калган не јүрген?

Је бүгүн
 менин көстөрим,
Менин унчукпас көстөрим
Самык Борис,
 орыны үстүнде, стенеге,
Меге таныш эмес кыстын
 каткылу сүрин
Сүрекей ле сүүнген
Кадаганын көрүп ийген.

Ол јуттаган Каспадан,
 јолдоры јок Каспадан,

Самыкка төрөл Қаспадан
Боочылары
кенетийин
ачыла берген кептү чилеп,
Боро конверттү письмо
учкан куштый келгениле,
Ончобыска јас- — көөркий
Јаркындалып киргенин
Бу ла мениң көстөрим,
Мениң унчукпас көстөрим
Јаңы ла сескен эмес пе,
Көзнөгимде јаңыскан
Јүрегимде топчылу
Туйуксынып турарымда?

Кандый јакшы бу таг эртеде!
Поездке јылгыры јелдиртип барада,
Чӧлдин сырангай учына јетире
Эбиреде ајыктап турарга.
Чанкыр тенери ле јажыл чӧл,
Чайпалып табышкан јер анда.
Кызыл кӱн анда кызу кӧл
Кыймыктанып чыгып јадар.
Лаптап кӧрзӧнг, чайыктый ол
Јайылып јадар, јаандап јадар.
...Быйанду чӧлдин јаражын тооло,
Бажына чыкпазанг, бойыгла апар!

Бери таскылга мен кой айдажып келгем.
Мында сүмерлер бийик-бийик.
Чике ле Уч-Оңмөк алдына једип,
ийиндериме тымыкты артынып алала,
чайпалып калган кейимнег
чаксыраган талайымнын
тайга-ташту алтайымнын
чанкыр јыдын
көксиме тарткам.

Јарс этире эмди соок кейди јара
јаантайын мында јардак кыйгылар
угулар, торгуланып турар.

Мөңкүлердин јүзине
мен ас көрбогөм, туучыл кижии.
Мызылдаган мустарда мен турум ойто ло.
Мен бери келгем, койчынын јуртын көчүришип.
Бүгүн бу куу капчалдар,
кызу тенеридөн барган учарлар,
тогус башка аяк көл
менин көзимдеги отло толо.

Мынаг көргөндө,
арчынду таштардың,

күрентиктердин жүзи
кату ла соок коркуш.
Атпас эдип мында,
өзөгиме өскөн өйимнинг өңи толуп,
курч көзимле төрөлиме
мен көрөдим удур.
Мында мөштөр-мундыктар,
көчкөлөнип жадар түндер-корумдар
кезем кыйгылардан,
ойгор кожондордон бүгүн тыгыскууш.
Мында эмди, төмсөртинде,
жаңы айылды мөштөр алдында
тудуп турган улус.

БАЖАЛЫКТАР

Тулаан айдын чөрчөги	5
Кереес жалбыш үстүндө санаалар	7
«Бир катап мен ойгонып келзем»	12
«Jүрегим менин саң башка»	13
«Туманду өзөктөр»	15
«Кожонгым, коолозон!»	16
«Күнчыгыш жаар»	17
Баарчыктар	19
«Меге бодолот: канча ла кире»	23
Сууаткыш жанында	24
Солун жар	26
Алтай балдар	28
Мен жанып барадым	31
Көзүйке	32
Африка	34
Кубалык ритм	36
Мен бүгүн иштенерим	39
Күзелим	40
«Ай жагыда мен келгем»	42
Меланхолиялу джаз	43
Сергей Есениннен	44
«Мен сени, көөркий, көөрөтпөзим сүүштерле»	45
1967 жылдын жазы	46
Жиит кижинин жанары	49
Жазу кижичи бичиген танго	50
Жас деп неме келгени...	52
«Узак ундылып калган эмтирим»	53
«Көпөгөш түндөр, көпөгөш түндөр...»	54
«Кижичи база мындай болотон туру:»	55

Узак сакыган јааш	56
Чанкыр ырыстар	58
«Санааркаба, најым, санан, чырмай»	59
Бир сүүш керегинде куучын	60
Канайдарым мен, канайдарым?	62
Күски чийүлөр	63
«Алтай журттарда согумдар согулат»	64
«Сенин јунуп берген чамчан»	65
Кереес	66
Бористин сүүжи керегинде	69
«Кандый јакшы бу таг эртеде!»	73
«Бери таскылга мен кой айдажып келгем»	74

Бедюров Бронтой Янгович

МЕСЯЦ ВОЗРОЖДЕНИЯ

Стихи

На алтайском языке

Редакторы *В. О. Адаров, В. Т. Самыков*

Художник *З. В. Янсон*

Художественный редактор *И. И. Митрофанов*

Технический редактор *И. И. Ортоңулов*

Корректоры *А. А. Боконокова и К. Е. Укачина*

Сдано в набор 5/1 1970 г.

Подписано к печати 11/II 1970 г.

Бумага типографская № 2. Формат 60×90¹/₃₂.

Печ. л. 2,5. Уч.-изд. л. 2.

АН 10714. Заказ № 336. Тираж 1000 экз.

Цена 20 коп.

Горно-Алтайское отделение

Алтайского книжного издательства,

пр. Коммунистический, 44.

Горно-Алтайская типография,

пр. Коммунистический, 27.

1969 ЖЫЛДА ЧЫККАН БИЧИКТЕР КЫЧЫРЫГАР!

Ж. Каинчин. Жаңыс жердин улузы. Куучындар. Баазы 39 акча.

С. Манитов. Арана. Повесть. Баазы 10 акча.

А. Адаров. Төрөл жеримнин салымы. Улгерлер ле поэмалар. Баазы 51 акча.

Ш. Шатинов. Амыргы. Улгерлер. Баазы 21 акча.

П. Самык. Чейне. Улгерлер ле поэма. Баазы 33 акча.

Э. Тоюшев. Сындар. Улгерлер ле поэма. Баазы 19 акча.

Б. Бедюров. Кырлардын будуктары. Баазы 10 акча.

Л. Кокышев. Тумантык Аркыт. Пьесалар. Баазы 41 акча.

К. Төлөсөв. Ак куулар. Улгерлер. Баазы 5 акча.

А. Рутько. Ол Волгада өскөн. Повесть. Баазы 46 акча.

А. Ередеев. Чанкыртеленей. Баазы 13 акча.

В. Качкананов. Бис кандый балдар. Журук бичигеш. Баазы 7 акча.

Б. Шмельгин. Кожондор. Алтай ла орус тилле. Баазы 21 акча.

И. Ортоңулов. Панорама гор (Туулардын сомдоры). Баазы 1 салк. 64 акча. Журуктардын ла гравюралардын альбомы.

Бир канча авторлор. Ленин бисле кожо. Очерктер. Баазы 20 акча.

Кожонгыста Ленин. Улгерлер. Баазы 29 акча.

20 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК · 1970